

Кримінальне судочинство нерозривно пов'язане з процесом виготовлення, пошуку, вилучення, огляду, збереження й дослідження різноманітних документів, а також із процесом отримання, передання та використання тієї інформації, яка в них міститься. Економічні та інші злочини, у спосіб вчинення яких входить використання підроблених документів та засобів їх виготовлення, у сучасних умовах є дуже поширеними. Однією з важливих умов протидії злочинності є активне використання криміналістичних наукових досліджень, серед яких значне місце займає судово-технічна експертиза документів. Документам відводиться важливе місце у криміналістиці, де вони розглядаються як об'єкти дослідження або як зразки при проведенні криміналістичних експертиз.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Ланцедова Ю.О. Криміналістика: навч. посібник. Київ: НАУ, 2017. 360 с.
3. Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посібник. /С.Б. Бойченко та ін.; за заг. ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. Київ: Академія адвокатури України; Юрінком Інтер, 2015. 502 с.
4. Мультимедійний підручник «Криміналістика»: Національна академія внутрішніх справ. URL : <https://arm.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/>.

Діана Артурівна Тупотіна – курсант II курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Володимир Вікторович Шаблистий – професор кафедри кримінального права та криминології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

РОЗГЛЯД ЕКСЦЕСУ ВИКОНАВЦЯ (СПІВУЧАСНИКА) ЯК ВИХІД ЗА МЕЖІ ПОПЕРЕДНЬОЇ ЗМОВИ

У судовій практиці нерідко виникають спеціальні питання відповідальності співучасників, зумовлені особливостями суб'єкта, стадій вчинення злочину, добровільної відмови.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в останні роки в нашій країні велику проблему в суспільстві викликає високий рівень злочинності і, як свідчать статистичні дані про стан злочинності в Україні, кримінальна ситуація продовжує залишатися досить складною.

Більшість злочинів вчиняються групою людей і ексцес виконавця серед них зустрічається досить часто, за даними він має місце приблизно в одному з 27 злочинів, вчинених у співучасті (3,7% від усіх злочинів, вчинених у співучасті) (1).

Очевидно, що розгляд ексцесу виконавця (співучасника), як вихід за межі попередньої змови з іншими співучасниками, не охоплює всіх можливих випадків ексцесу. Таке розуміння ексцесу виключає можливість ексцесу виконавця (співучасника) у злочинах, що вчинюються групою осіб без попередньої змови. Визначення ексцесу виконавця (співучасника) злочину через категорію «змова» заслуговує схвалення лише у випадку, коли йдеться про змову загалом, а не лише про попередню змову.

Співучасть у злочині передбачає тісний зв'язок співучасника з усіма елементами складу злочину. Але найбільш значущим елементом у зв'язку з цим є діяльність суб'єкта злочину. За ексцес відповідає тільки сам виконавець, а співучасники несуть відповідальність лише за ті діяння, які охоплювалися їх свідомістю. У злочинах із спеціальними складом відображення функціональної ролі виконавця (спеціального суб'єкта) на відповідальності співучасників злочину (приватних осіб) набуває певну специфіку, особливо, коли виконавець виходить за межі загального злочинного плану співучасників або, навпаки, не повністю намічених дій (2).

Наприклад, співучасник підбурює посадову особу до необґрунтованої відмови в прийомі на роботу свого ворога. Однак виконавець здійснює інший неоднорідний злочин: застосовує насильство по відношенню до особи, яка бажає влаштуватись на роботу. Виконавець (спеціальний суб'єкт), крім того, може вчинити злочин проти спільних об'єктів. Відповідальність співучасників і в цих випадках повинна визначатися за правилами ексцесу виконавця.

Виконавець злочину, допускаючи ексцес, може зробити посягання на спеціальні відносини, що виражається в заподіянні шкоди і додатковому об'єкту, наприклад, якщо примус свідка під час дачі показань пов'язаний із застосуванням насильства, знущання або тортур (двооб'єктний злочин).

У подібних випадках співучасник буде нести відповідальність за організацію, підбурювання або пособництво у вчиненні наміченого злочину, а виконавець злочину за ексцес, фактично вчинене діяння, яке охоплювалося умислом інших співучасників.

Традиційно вважається, що відхилення діяльності виконавця від того, до чого його схилили організатор або підбурювач, або чому сприяв пособник, можливо лише в частині об'єкта або об'єктивної сторони складу злочину, тобто ексцес виконавця зачіпає лише об'єктивну сферу. Однак ексцес виконавця злочину можливий і в суб'єктивній сфері (наприклад, зміна мотивів і цілей вчинення злочину).

Так, наприклад, до вбивства за ст. 115 ККУ, підготовленому усіма співучасниками злочину, додаються корисливі мотиви виконавця (3).

Очевидно, що розгляд ексцесу виконавця (співучасника) як вихід за межі попередньої змови з іншими співучасниками не охоплює всіх можливих випадків ексцесу. Таке розуміння ексцесу виключає можливість ексцесу виконавця (співучасника) у злочинах, що вчинюються групою осіб без попередньої змови. Визначення ексцесу виконавця (співучасника) злочину через категорію «змова» заслуговує схвалення лише у випадку, коли йдеться про змову загалом, а не лише про попередню змову.

При цьому ексцес виконавця злочину необхідно відрізнити і від такої зміни узгодженої лінії поведінки, яке по суті не виходить за межі задуму співучасників і стосується обставин, які не впливають на юридичну оцінку злочину. Якщо виконавець вбивства замість наміченого використання вогнепальної зброї застосує ніж або виконавець крадіжки за ст. 185 ККУ викраде майно зі складу, хоча домовлявся вилучити його з-за прилавка магазину, межі угоди співучасників по суті не порушуються. Нового або того ж, але більш небезпечного злочину не відбувається, і ексцесу співучасника не виникає (4).

Отже, ексцесом виконавця потрібно вважати вчинення як більш тяжкого, так і менш тяжкого, а також злочину однакового ступеня тяжкості, порівняно зі злочином, який охоплюється умислом інших співучасників. Ексцес виконавця є питанням складним і неоднозначним, що викликає багато суперечок, наприклад, чи існує причинний зв'язок між співучасниками при ексцесі виконавця чи ні, і потребує більш детального розгляду в кожному окремо взятому випадку.

Література

1. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. К.: НАН України, ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького, 2013. 528 с.
2. Шеслер А. В. Криминологические и уголовно-правовые аспекты групповой преступности: учеб. пособие: М.: Юрист, 2005. 202 с.
3. Козлов А. П. Соучастие: традиции и реальность. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. 362 с.
4. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність: монографія. Луганськ: РВВЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 559 с.